

Design och tillgänglighet

Går tillgänglighet att kombinera med god formgivning och införliva i historiska miljöer?

Det är man på Statens fastighetsverk ganska säkra på. Under Designåret 2005 startar ett formgivningsprojekt. Syftet är att ge utrymme för formmässig förbättring och fylla ett behov som finns sedan länge.

ULLA-KARIN HÖYNÄ, *Frilansjournalist*

– DET HÄR ÄR EN FRÅGA som vi funderat på under en lång tid. Vi arbetar med att försöka lösa tillgänglighet i äldre byggnader och det ställer särskilda krav på utformningen. Det är viktigt att lösningar och hjälpmedel anpassas till kulturhistoriska miljöer, och bristen på väl formgivna produkter som underlättar tillgängligheten är ett problem på flera sätt, förklarar Peter Ohrstedt, chefsarkitekt vid Statens fastighetsverk (SFV).

– Hur har ni löst frågan hittills?

– Vi har inte haft något val utan varit tvungna att köpa de produkter som funnits på marknaden. Vi har haft mycket små möjligheter att påverka deras utseende.

SFV har nu reserverat särskilda medel för att bland annat kunna stödja produktutveckling. En tanke med projektet, som har arbetsnamnet «En värdig entré», är att stimulera industrin.

– Vi tror att många tillverkare, framför allt mindre industrier, inte har någon tradition att arbeta med kvalificerad formgivning.

– Mitt intryck är att flertalet produkter inte förefaller ha varit vidrörda av någon designpenna. Alltför ofta handlar det enbart om tekniska lösningar. Vi

tror ändå det finns ett intresse hos företagen för andra typer av produkter. Vi hoppas på en framväxande medvetenhet hos tillverkningsföretagen, och att de upptäcker att design är kommersiellt gångbart. Kanske har vi som beställare inte visat ett tillräckligt intresse och därför är det nog inte så konstigt att producenterna inte heller visar något större engagemang. Vi vill visa att det går att göra mycket bättre lösningar, så det handlar också om en slags pedagogisk insats, fortsätter Peter Ohrstedt.

Designåret 2005 samordnas av kulturdepartementet. Det är Föreningen Svensk Form som genomför och driver Designåret, via det nybildade kampanjkontoret.

Syftet är att fördjupa medvetenheten om design i hela landet genom olika aktiviteter. Regeringen fokuserar på sju områden: arbetsliv och design, design som kulturellt uttryck, offentlig upphandling, design som tillväxtfaktor, design för alla, långsiktigt hållbar design, samt utbildning och forskning.

Kulturdepartementet har gett 150 statliga myndigheter i uppdrag att genomföra designprojekt inom ramen för den ordinarie verksamheten. Dessutom har landets kommuner, organisationer och företag fått en inbjudan att delta i Designåret.

På näringsdepartementet har man skapat en styrgrupp för Designåret, och inrättat en Designårsgrupp för tillväxt och innovation, som ska sprida kunskap och resultat från de nationella designprojekten under år 2005. Regeringen har också tillsatt ett råd för arkitektur, form och design.

Per-Anders Johansson på kulturarvsenheten är projektledare för sfv:s designårssatsning. Han ser den som en del av verkets tillgänglighetsarbete.

En styrgrupp har nyligen bildats och Per-Anders Johansson har tagit de första kontakterna med etablerade industri-designers. Troligen kommer elever på landets designhögskolor att vara med i projektet. En viktig samarbetspartner är EIDD, European Institute for Design and Disability, som finns i 16 länder. EIDD i Sverige bildades 1996 och består av ett 100-tal medlemmar. Där ingår såväl myndigheter som designföretag. EIDD utgår från 'design för alla' – att allt som planeras och formges ska kunna användas av alla människor. Det är ett synsätt som Per-Anders Johansson delar. Han menar att tillgänglighetsarbetet och designen av produkter bör utgå från en helhet och styras av ett bredare perspektiv än vad man i dag har.

– Egentligen anser jag att det är fel i tankesättet. Bygganknutna föremål är inte ett hjälpmedel, exempelvis ett dörrhandtag. När man tar i handtaget ska

Fr. v. projektledaren Per-Anders Johansson, handikappombudsmannen Lars Lööv och sfv:s generaldirektör Bo Jonsson.

Stora bilden. Det är vanligt att produkter för tillgänglighet i dag bara ses som tekniska lösningar.

man kunna komma in genom dörren. Men när man trycker på det går dörren inte upp därför att den har en dörrstängare. Det är lika irriterande för vem det än är, oavsett om man har svaga krafter i händerna eller ej. En tung och stor dörr är lika besvärlig för alla. Samma sak är att kunna ta sig ut ur en byggnad. Det ska vara lika självklart att alla ska kunna lämna byggnaden på ett värdigt sätt. Likadant när man ska förflytta sig mellan olika nivåer. En byggnad innehåller alltid olika nivåer och detta är ett jättestor problem som det gäller att lösa på ett naturligt sätt. Ofta gör man det med hjälp av ramper eller någon annan mekanisk produkt, säger han och förtydligar:

- Jag anser att tillgängligheten ska vara en integrerad del av en byggnad och det ställer också större krav på produkten. Ett annat problem är att det inte finns enhetliga lösningar, och då är det inte konstigt att resultatet blir som det blir. När Wrangelska palatset renoverades hade vi sex olika entreprenader. Hyresgästen, Svea Hovrätt, upphandlade fyra delar själva och vi de andra två.

Punktskrift präglad i själva skyltytan gör informationen tillgänglig för synskadade.

Detta är ett praktexempel och bara det en designprocess i sig, anser Per-Anders Johansson och tillägger:

- Jag tror det finns en marknad för den här typen av lösningar. Förhoppningsvis leder designprojektet fram till ett sortiment som kan användas i våra miljöer. Vi arbetar med offentliga byggnader. Det vi gör blir synligt för många.

- Att försöka få fram goda exempel på formgivna produkter kommer att kräva mycket tankearbete. Men jag tror att vi kommer att få igen den här satsningen många gånger om. Vi förvaltar hundratals byggnader, där vi måste lösa tillgänglighetsfrågan inom de närmaste tio åren, säger Peter Ohrstedt.

Under designåret arrangerar SFV även en nordisk samverkanskonferens döpt till «Kulturarv och tillgänglighet», som är planerad till början av hösten.

Det blir första gången de nordiska ländernas fastighetsverk träffas i ett större sammanhang. Det är norska Statsbygg, danska Slots- och Ejendomsstyrelsen, finska Senaatti och isländska Framkvaemdasysla rikisnisi.

- Danmark har kommit långt när det gäller tillgänglighet, förklarar Per-Anders Johansson som håller i trådarna för konferensen.

- Vi har tänkt oss workshops och att diskutera olika frågor. Bland annat vilka uppfattningar det finns i fråga om tillgänglighet och kulturhistoriska byggnader – kan man tala om en samnordisk syn? En annan fråga gäller vår roll som fastighetsförvaltare. Vi är med och skapar förutsättningarna för en verksamhet. Det är viktigt att ta reda på hur våra hyresgäster ser på vårt arbete och vilka önskemål de har.

– Vår styrka är att vi kan påverka andra och vara förebild när det gäller att införliva tillgänglighet i olika miljöer, och medverka till lösningar som andra kan ha glädje av. Kanske kan vi bidra med sådant som inte kostar särskilt mycket, menar Per-Anders Johansson.

Initiativet till konferensen kommer från Statens fastighetsverk, vars generaldirektör Bo Jonsson tog upp frågan om ett erfarenhetsutbyte under ett möte med sina nordiska kollegor hösten 2004.

Sedan drygt två år arbetar Sverige systematiskt med tillgänglighetsfrågor. De statliga myndigheterna har satts som föredömen inom området och man talar om att skapa en tillgänglig statsförvaltning.

Handikappombudsmannen, HO, och deras tillgänglighetscenter, följer myndigheternas arbete. Birgitta Mekibes, HO, berättar att de skickat två olika enkäter till myndigheterna, och uppmanat dem att själva beskriva hur de arbetar med tillgänglighet. Dessförinnan har man gått igenom myndigheternas handlingsplaner. Resultatet av kartläggningen visar att Statens fastighetsverk kommit väldigt långt.

– Svaren från SFV visar ett stort engagemang. Alla anställda har fått utbildning i tillgänglighetsfrågor. SFV har ett stort ansvar för byggnadsbeståndet och har valt att starta med ett fåtal projekt, där man tagit med tillgänglighetsfrågorna i byggprocessen, förklarar Birgitta Mekibes. Hon poängterar att även om det finns riktlinjer för arbetet innebär det inte att alla myndigheter gör de genomgångar som krävs.

– Enligt min uppfattning är det ett fåtal myndigheter som arbetar efter SFV:s modell. De samverkar till exempel med handikapprörelsen. SFV har nyligen upphandlat konsulter inom tillgänglighet, vilket ingen annan myndighet gjort. Jag anser att SFV gör tillgänglighet till någonting som är levande, och inte bara något man bockar av. Fast jag tror att inget av detta skulle kunna bli av om man inte hade generaldirektörens stöd, fortsätter hon.

Enligt Bo Jonsson finns tillgänglighetsperspektivet med på alla nivåer inom SFV. Frågan ingår också i den årliga verksamhetsplaneringen.

– Jag vill att detta perspektiv ska genomsyra allt vi gör. Det gäller inte bara den fysiska delen, utan även till exempel vår hemsida och interna webb. Jag anser att vi behöver arbeta inom en mängd delområden för att få in frågan på ett mer naturligt sätt – i samband med all byggnadsplanering. Det kommer att krävas stora insatser av oss, och det är viktigt för framgången att vi hittar de rätta avvägningarna, avslutar Bo Jonsson. **KV**

När man tar i handtaget ska man kunna komma in genom dörren. En tung dörr är besvärlig för alla.